

особистісно орієнтованого навчання; впровадження та розвиток стратегії співробітництва; запровадження дослідницького підходу до управління; створення системи стимулювання творчої діяльності кожного.

*По-четверте*, вдосконалення організації виховного процесу: розвиток в учнів пізнавальних потреб, позитивного ставлення до навчання, освіти; створення, збереження і розвиток традицій в організації; розвиток внутрішньої культури організації; розвиток самоуправління та співуправління; біопсихосоціальний – гармонійний духовний розвиток кожної особистості (здорової, духовної (культурної), щасливої).

*По-п'яте*, вдосконалення управлінської діяльності: спрямованість на стратегічний менеджмент; нова філософія мислення (саногенного мислення); концептуальність; оновлення методів, технологій управлінської та проектувальної діяльності; сприятливий психологічний клімат в ЗЗСО; утвердження лідерської позиції управлінця (менеджера)

Управління базується на економічних відносинах, тому економічні методи є провідними, проте заклади загальної середньої освіти виконують соціальне замовлення суспільства і за своєю специфікою є домінантною соціальною системою, а в умовах демократизації, гуманізації, незалежності нашого суспільства їхня роль буде постійно зростати. Специфіка сучасного управління закладом освіти полягає в тому, що його слід розглядати в контексті особистісно орієнтованої освіти і відповідно розроблений зміст дисциплін, повинен бути спрямований на підготовку менеджера-професіонала нового типу, котрий відповідає потребам сьогодення. Якщо людина хоче досягти успіху в управлінській діяльності, їй варто пам'ятати слова О. Сімпсона та слідувати їм: «Той день, коли Ви повністю візьмете на себе відповідальність за власне майбутнє та припините шукати виправдання сумнівам, стане днем початку руху до вершини».

### **Література**

1. Василенко О.В., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, Фенікс, 2003. 440 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Столяренко О. В., Столяренко О. В. Ціннісне ставлення до людини в системі професійних цінностей майбутнього учителя. Матеріали Інтернет-конф. «*Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя*» (ВДПУ ім. М. Коцюбинського, листопад 2018 р.).
4. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. Київ, 2006. 365 с.

## **СЕКРЕТИ ПЕДАГОГІКИ ВИКЛАДАЧА, ЩО СПОНУКАЄ ДО САМОВИХОВАННЯ**

**Тетерук Р. О.**

***Студент факультету історії, права і публічного управління  
Науковий керівник – проф. Каплінський В. В.***

У пропонованих матеріалах на основі спостереження за професійно-педагогічною діяльністю викладача педагогічних дисциплін, знайомства з його багаточисленними науковими публікаціями, інформації, отриманої під час багатьох формальних і неформальних бесід, означено ключові ознаки його педагогіки. Коли я попросив дозволу опублікувати результати спостережень, власні роздуми щодо секретів викладання і спілкування, він дав на це згоду, але з умовою

– не називати його прізвища. Отож, мова йтиме про викладача, який *по-перше*, ламає в студентів усталені стереотипи про професію педагога, формуючи інтерес та любов до неї; *по-друге*, володіє сучасними дієвими способами педагогічної взаємодії зі студентами, створюючи сприятливі умови для внутрішньо вмотивованого вивчення педагогіки; *по-третьє*, будує вивчення педагогічних дисциплін на принципі зв'язку з життям, розкриваючи їхню значущість не лише для педагога; *по-четверте*, насичує педагогічні дисципліни змістом, який стає особистісно значущим для студентів, застосовуючи переважно проблемні методи його успішного засвоєння.

Викладач переконаний у тому, що педагогіка – не тільки гуманітарна дисципліна, а ще й особистісна. І в цьому сенсі дуже важливим є особистісний досвід самого викладача, не менш цікавий, ніж професійний, а особливо в синтезі. «Без свого, – наголошує він, – викладач не буде цікавим. Він має бути *сам* в тому, про що розповідає. А для цього потрібно боротись за себе, цікавого, все життя і перш за все з собою. З іншого боку, важливо наповнити заняття індивідуальними підходами, покласти в його основу особистісний фактор, щоб дати студенту право на свій шлях і свій темп розвитку. Тому на заняттях потрібно спілкуватись не з аудиторією не з лекційним залом, а конкретно зі студентом». Окремі студенти, які добросовісно готуються до кожного заняття, можуть заслужити від нього льготу і почути на свою адресу такі приємні слова: «Ти і ти від сьогодні вчитесь без балів. Ви нагороджуєтесь знаком довіри».

Саме тому його навчальні посібники – це не посібники в традиційному сенсі, а жива педагогічна практика, що аналізується в контексті ключової цілі діяльності викладача – формування особистості. «Щоб був контакт посібника з читачем, – часто підкреслює він, – має бути контакт книги не лише з практикою, але й обов'язково з життям. Завжди шукаю можливість педагогічний зміст доповнити життям. Тоді сама книга буде не лише посібником для занять, екзамену чи заліку, а й для життя і одночасно поштовхом до самовдосконалення. Викликати взаємодію з книгою можна лише фактором життя, інших способів покликати до неї немає. Якщо в книзі немає життя, то після кількох перших сторінок читач її покидає. Тільки та книга читається далі, яка зачепила вже з самого початку».

Паралельно викладач ділиться з нами і секретами своєї методики, розповідаючи, як виходить в нього те, що сподобалось і вплинуло на нас, що потрібно для того, щоб і в нас вийшло так само. Його технологія розкривається нам в методичних порадах, творчих підказках, зримих прикладах, які по ходу передаються і засвоюються нами. «Ще одне моє завдання, – наголошує педагог, – не лише дати знання, а й навчити непростому мистецтву успіху, засвоїти методику, позицію, підходи, що само по собі не менш важливе для майбутнього вчителя, а інколи ще більш. Професійні знання лише тоді набувають ціни, коли вони не відірвані від викладацького «я», коли викладач непомітно і ненав'язливо вчить професіоналізму підтекстом педагогічного коментаря, де знання поглиблюються методичними секретами. При такому підході реалізуються не лише пізнавальні, а й методичні можливості заняття, його методичний потенціал».

Часто цитує напам'ять студентам короткий монолог вчительки англійської літератури із відомого художнього фільму про американську школу «Небезпечні думки»: «Моя головна мета – навчити вас думати. Мозок – це також м'яз. І щоб бути сильним, могутнім – треба тренувати його. Кожен новий факт, кожна нова ідея допомагає вам розвивати новий м'яз. І ці м'язи роблять вас по-справжньому сильними. Це ваша зброя! У цьому неспокійному світі я хочу озброїти вас.

Якщо до кінця року ви не станете розумнішими, кмітливішими, спритнішими – ви нічого не втратите. А якщо ви станете такими – ви матимете в своїх руках цінну зброю».

Розроблена ним технологія аналізу педагогічних відеоситуацій, кожна з яких хвилює своєю нетрадиційністю і новизною, нагадує майстерно зрежисовану популярну телепередачу, у якій активно обговорюються дії, вчинки тих чи інших героїв, аналізується їхня поведінка. Сприйняття вчителя чи учня «вживу», за допомогою яскравих виражальних засобів аудіовізуального мистецтва має величезний потенціал впливу. Студент має можливість пережити ситуацію, стати її живим свідком, приміряти до себе, порівняти вчинки героїв з власними моделями поведінки, переконатись у значущості теорії, яка стає інструментом розв'язання проблем, відображених у ситуаціях. «Класичні фільми провітрюють мозги». Цю фразу можна почути від нього тоді, коли демонструються фрагменти педагогічної класики. «В класиці минулого немає», – любить повторювати педагог.

Далі спробую передати почуті і занотовані мною окремі думки, міркування і ідеї викладача, на які було зацентовано увагу під час бесід, відвідування лекцій і практичних занять. Те, що дослівно, буду брати в лапки, інші висловлювання і ідеї передаватиму своїми словами.

... При викладанні педагогічних дисциплін користуюсь порадами римського оратора Цицерона, на думку якого, слово лектора має виконувати потрібну роботу. Воно повинно, по-перше, *просвітити* (один корінь зі словом «освіта»), допомогти студенту пізнати в тій чи іншій мірі щось нове, а викладачу довести істинність своїх тверджень. По-друге, *викликати* насолоду («усладити»), тобто забезпечити *пізнавальне задоволення*. По-третє, *вплинути* на волю і поведінку студентів, спонукати до роздумів і діяльності, подвигнути: «я не знав, що це погано, тепер я цього робити не буду», «кину палити», «пиду миритись зі своєю дружиною», «почну змінюватись». «Якщо ти просвітив, – продовжує викладач, – викликав естетичну насолоду і подвигнув, ти максимально досягнув мети. Якщо ти викликав лише задоволення, але ніяк не просвітив, не зрушив, не подвигнув, то ти клоун, ти перетворив лекцію на розвагу («було прикольно», «посміялись і все на цьому закінчилось»). Якщо ти подвигнув, але не навчив, не збагатив, то ти демагог, який може повести за собою юрбу, але не зробити людей кращими, не просвітити. При цьому друга мета є умовою успішної реалізації як першої, так і третьої: щоб просвітити, потрібно мотивувати, викликати інтерес, який пов'язаний з забезпеченням позитивних емоцій. Щоб подвигнути, дати поштовх, потрібно також мотивувати.

... Заняття з педагогіки матиме силу лише тоді, коли його зміст стає не стільки проблемою знань, скільки проблемою способу мислення, тобто шляху до знань і потреби в них. Тому на заняття йду не тільки з темою, а й з цікавою й інтригуючою проблемою, здатною одночасно наповнити посуд і підтримати горіння факелу. Саме від неї і від того, наскільки вона перетинається з темою і горизонтально, і вертикально, відкриваючи цим самим вікно і в зміст, і в життя, залежить, скільки голосів включиться в діалог. Продумане і чітко сформульоване одне-єдине проблемне питання має набагато більшу вагу, ніж безліч репродуктивних, які часто сипляться на фронтальній бесіді. Тиша, що виникає під час проблемного запитання, наповнена інтересом, є важливим фрагментом заняття і не варто боятись, коли вона триває довго. Такий підхід розвиває здатність мислити, а не лише акумулювати інформацію, а потім її відтворювати.

... Голова вам дана для того, щоб наповнювати її знаннями. Це святе місце. Наша пам'ять – це ресурсна база, яка часто буває порожньою, нічим не зайнятою або заповненою сміттям. Уявіть собі певну товарну базу, яку господар перестав поповнювати товаром. Він дуже швидко стане банкрутом. В нашій ресурсній базі мають бути знання, мудрі думки, афоризми, поетичні рядки, молитви, лексика певної іноземної мови. Якщо цього немає, туди лізе різна маячня. Один із філософів говорив: «Людина без знань, без освіти запросто може стати жертвою, ганчіркою в руках будь-якого пройдисвіта». А інший писав: «Хто не володіє розумом, того інші дурять, осліплюють, експлуатують. Тільки той, хто мислить, вільний і самостійний». Пам'ятайте, що в Давній Греції грамотну людину називали «політикос», а неграмотну «ідіотикос».

... Якщо студент «прийняв» викладача, він «прийме» і його дисципліну. Через комунікативний зв'язок з собою здійснює зв'язок навчальної дисципліни зі студентом. Головна умова успішної діяльності педагога – його любов до того, що він робить, і до тих, ради кого він робить.

... Хороший викладач – це хороша людина, що поєднує в собі професіоналізм, моральність, загальний світогляд, має власну позицію, постійно розвивається.

... Особливості моєї методики – не лише у викладанні, вивченні і засвоєнні знань з педагогіки, а й у вихованні педагогікою. Знання – все те, з чого, а виховання – все те, до чого.

... Навчальне заняття – це не лише форма організації навчання, а й *спосіб* допомоги студенту в його особистісно-професійному становленні. Він має бачити в занятті не лише те, про що йде мова, а й те, що конкретно про нього і для нього.

... Досить важливо пожартувати на початку заняття, коли всі розсядуться і затихнуть. Розумний, доречний і добрий жарт миттєво заспокоює, а значить, сприяє забезпеченню контакту.

... Кожному з нас загрожує небезпека опуститись нижче себе. Але коли ми знаходимо в собі сили піднятися над собою, ми змінюємо своє життя самі. А завдяки духовному самовдосконаленню навіть можемо змінити хід подальших подій, пов'язаних з нами.

... Не мати цілі – це все одно, що стріляти безцільно в повітря, робити холості вистріли. А коли людина робить щось цілеспрямовано, вона вкрай зацікавлена результатом своїх дій, розуміє цей результат і знає, як його оцінити, а ще розуміє і прораховує ефекти.

... Науку потрібно оцінювати з погляду її корисності. Це головний критерій її оцінки. Наука для людини, для прогресу, а не заради самої науки. Мета наукової діяльності – принести користь людині, суспільству, своїй країні, посприяти якості освіти, а не збільшити кількість наукової продукції, яка часто залишається мертвим вантажем.

... У кожного виробляється власний стереотип поведінки, і ми нерідко стаємо його жертвами. Зламати стереотип – це морока, незручно, боляче. Ось і живемо за інерцією, згідно звичкам, які часто пускають коріння і стають хронічними.

... Моє завдання, а якщо хочете, місія – зберегти і врятувати все краще, що було в традиційній школі, без чого сучасна школа може бути інноваційною, але

не бути повноцінною. У зв'язку з цим, намагаюсь надавати перевагу не зовнішнім ефектам, які б вони не були сучасними і інноваційними, а самому змісту, його глибині, актуальності, новизні.

... Вірю в педагогічний ефект вміло підібраного і вміло використаного афоризму, цитати. Шукаю сам і спонукаю до цього студентів. Не просто розповідай і відповідай, а *впливай*. Знати взагалі – це добре, але педагогу важливо знати, щоб впливати.

... Один спортсмен, який досягнув значних успіхів завдяки самовдосконаленню, якось сказав: «Я тішуся з того, що у мене під час роботи над собою появився внутрішній цензор, який сильніший за мене. Він коригує мої дії, стримує, йде проти моєї волі, проти моїх бажань. Раніше бажання керували мною і відволікали від роботи над собою – тепер я керую своїми бажаннями».

Якісними характеристиками дієвості його підходу до викладання педагогіки можуть слугувати численні відгуки студентів: *«Коли ми спочатку дивились живі фрагменти, а потім звертались до неживої теорії, то ця теорія оживала. І ще вона оживала тому, що проникла в мене не через голову, а через душу. Саме душею я починав розуміти її необхідність»*; *«Відеоситуації були підібрані таким чином, що допомагали побачити себе і свої помилки, заряджали енергією й спонукали до самовдосконалення»*; *«Мені, юнаку, ця наука «реально вставила мізки»*; *«Мені було цікаво й корисно, тому що в кожній відеоситуації я шукав себе і думав, як би я вчинив на місці того чи того педагога»*; *«Ця дисципліна ніби дала мені право на самостійне володіння автомобілем. Раніше мені вказували, куди їхати, де повернути, з якою швидкістю їхати, де гальмувати. Тепер я сам можу обирати, куди прямувати, де повернути, а особливо, де потрібно гальмувати»*; *«Цей предмет надихнув мене бути не просто тренером, а тренером-вихователем. Без цього я не зможу стати позитивним героєм у житті своїх вихованців, авторитетом і майже рідною людиною. Але не лише надихнув, а й неабияк підготував»*; *«Ця дисципліна стала для мене маленьким початком великого продовження»*; *«Дивно, але ці заняття і цей предмет зробив мене сильнішим. Сьогодні остання пара – фініш. Але попереду нелегка дистанція життя. Якби не цей предмет – я б досі перебував у застої, як та механічна птаха, що застрягла між гіллям. Спасибі, що дали поштовх і можливість прозріти»*.

## ТЕХНОЛОГІЯ ПРИХОВАНОГО ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ УЧНЯ

Ткаченко Д. Л.

**Студентка факультету математики,  
фізики, комп'ютерних наук і технологій  
Науковий керівник – доц. Холковська І. Л.**

Пріоритетним напрямом державної політики в сфері освіти є розвиток системи виховання підростаючого покоління. Одним з найважливіших завдань модернізації системи освіти є формування інтелектуальної нації, представники якої володіють не тільки конкурентними знаннями, креативним мисленням, а й високими громадянськими і моральними принципами, почуттям патріотизму і соціальної відповідальності.